

Hyvät Pirkanmaan Aluevaltuuston puheenjohtajat ja jäsenet

Hyvät Pirkanmaan Aluehallituksen puheenjohtajat ja jäsenet

Tampereen Kehitysvammaisten Tukiyhdistyksessä olemme huolestuneena tutustuneet Pirkanmaan hyvinvointialueen vammaisten päivä- ja työtoiminnan sekä vammaissosiaalityön selvitykseen (liitteenä §344.)

Tulevassa vammaispalvelulaissa, joka astuu voimaan 1.1.2025, tavoitteena on turvata vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut. Nämä Pirkanmaan hyvinvointialueen selvitykset, joissa vammaisten palvelut ja päiväaikainen toiminta linkitetään toisiinsa, ovat täysin päinvastaista toimintaa, jossa lähdetään palvelutuotannon tarpeista eikä yksilön tarpeista. Lisäksi selvityksessä ei ollut haastateltu kehitysvammaisia ihmisiä tai heidän läheisiään, jotta olisi aidosti saatu kohderyhmän mielipidettä ja tarpeita esille. Ihminen ei ole tärkein.

Suunnitelma siitä, että linkitetään asuminen ja päiväaikainen toiminta toisiinsa, ei ole yksilöllinen tapa toteuttaa palveluita. Tällä tavalla toteutetut palvelut rajoittavat yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskuntaan. Toiminta ei tue itsenäistä elämää eikä itsemääräämisoikeutta. Tämä suunnitelma maalaa uhkakuvan, että kehitysvammaiset ihmiset eivät pääse kodistaan ulos ollenkaan, asuvat ja työskentelevät samassa tilassa ja vapaa-ajan toiminnan järjestämisessä haasteensa. Onko unohdettu, että päivätoimintaa pitäisi nyt voimassa olevan ja tulevan vammaispalvelulain mukaisesti järjestää henkilökohtaisena ja kodin ulkopuolella. Lain henkeen ei sovi pääosin ryhmämuotoinen tai digitaalinen toimintamalli.

Tämä suunnitelma ei ole voimassa olevan Vammaispalvelulain (vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (vammaispalvelulaki, 380/1987)), eikä vuoden 2025 alusta voimaan tulevan Vammaispalvelulain mukainen (675/2023) Vammaispalvelulain mukaiset velvoitteet). Näissä molemmissa laeissa nostetaan esille, että päivätoiminnan on edistettävä sosiaalista vuorovaikutusta kodin ulkopuolella.

Nykyisten yksiköiden yhdistäminen isommiksi kokonaisuuksiksi ei ole kehitysvammaisten ihmisten edun eikä vammaispalvelulain tarkoituksien mukaan mukaista, palvelee ainoastaan säästötarpeita ja palvelurakenteita.

Digipalveluiden lisääminen ei ole meidän kohderyhmissämme ihmisen tarpeiden ja asiakkaan edun mukainen tapa järjestää palvelua. Digipalveluiden käyttö edellyttää, että on aina asiakkaan suostumus ko. järjestämistävän

valintaan sekä sitä, että se on hänen etunsa ja tarpeidensa mukainen vaihtoehto.

Huolta herättää myös ikääntyneiden kehitysvammaisten ihmisten päivätoiminta. Siirretäänkö yhä useammin jatkossa eläkeiän saavuttaneet asiakkaat pois työ- tai päivätoiminnasta, vaikka heillä kunto vielä riittäisi palveluun ja sille olisi edelleen tarve. Vanhuspalveluista tuskin on saatavissa tilalle vastaavia sopivia ja tarpeiden mukaisia päiväaikaisia palveluita.

Uusi vammaispalvelulaki astuu voimaan 1.1.2025. Vammaispalvelulain tarkoitussäännön mukaan, **lain tarkoitus** tulee **aina** ottaa huomioon palveluiden suunnittelu- ja päätöksentekoprosessissa. Lain tarkoituksena on kirjoitettu keskeisimmät **perustuslain ja YK:n vammaissopimuksen** periaatteet, joita tällä lailla on tarkoitus toteuttaa.

Tampereen Kehitysvammaisten Tuki ry on toiminut vuodesta 1961 kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien ihmisten, heidän perheidensä ja läheisten oikeuksienvälityksellä ja tukiyhdistyksenä. Olemme ilmaisseet tahtotilamme antaa omaa asiantuntijuuttamme kehitysvammaisia ihmisiä koskevien palveluiden, toiminnan ja tukimuotojen kehittämiseen. Näin selvityksissä olisi aidosti kuunneltu kohderyhmän mielipiteitä ja toimittaisiin Pirkanmaan hyvinvointialueen sloganin mukaisesti: **Ihminen on tärkein.**

Tässä tehdyssä selvitystyössä olisi ollut järkevää ja suotavaa kuulla asianosaisia, jotta ajantasainen ja totuudenmukaisen palvelun tarve olisi selvinnyt.

Olemme käytettävissänne.

Tampereella 25.11.2023

Leena Jokipakka

Leena Jokipakka
hallituksen puheenjohtaja

Päivi Kaltio

Päivi Kaltio
toiminnanjohtaja

Tampereen Kehitysvammaisten Tuki ry

www.kvtukitampere.fi

Liite: Kannanotto vammaisten päivä- ja työtoiminnan sekä vammaissosiaalityön selvityksen sisältöön

Tampereen Kehitysvammaisten Tuki ry:n kannanotto Pirhan palveluiden verkoston suunnitelmaan vammaisten päivä- ja työtoiminnasta sekä vammaissosiaalityöstä

§ 344 Pirkanmaan hyvinvointialueen vammaisten päivä- ja työtoiminnan sekä vammaissosiaalityön selvitys

Tampereen Kehitysvammaisten Tukiyhdistyksessä olemme huolestuneena tutustuneet Pirkanmaan hyvinvointialueen vammaisten päivä- ja työtoiminnan sekä vammaissosiaalityön selvitykseen (liitteenä §344.)

Tämä kannanottomme perustuu tässä materiaalissa esille nostettuihin lakeihin.

Kokouksessa esitellään selvitys liittyen vammaisten päivä- ja työtoimintaan sekä vammaissosiaalityöhön:

Kokouksessa käsiteltävässä palveluiden verkoston suunnitelmassa (liitteenä § 344) kuvataan Vammaisten työ- ja päivätoiminnan toimipisteverkoston muutos, jonka esiehtoina ovat

- o Toimiva liikkuva palvelu
- o Asiakkaiden ohjaus oikeiden palvelujen piiriin
- o Digitaalisuuden ja teknologian hyödyntäminen siinä missä mahdollista
- o Jäävien toimitilojen perusparannukset, laajennukset ja uudisrakentaminen
- o Tilojen joustavampi käyttö: esim. yhteiskäyttötiloja muiden palvelulinjojen kanssa

Keskeisinä keinoina toimipisteverkoston muutokselle on kerrottu seuraavia seikkoja:

Digipalveluiden käyttö:

Yksin kotona,

Kotona tuettuna

Kohderyhmiksi kuvataan

Digitaitoiset asiakkaat, joilla on käytössään tarvittavat välineet

- Asumispalveluiden asiakkaat
- Työ- ja päivätoiminnan asiakkaat muissa toimipisteissä (yhteistyö yksiköiden välillä)

Työ- tai päivätoiminnan toimipisteessä ryhmässä järjestetty päivätoiminta siirtyy etäpäivätoimintaan, tällöin voidaan fyysisissä tiloissa palvella vuorotteluperiaatteella laskennallisesti enemmän asiakkaita ja etäpäivät tulevat lisäämään ns. "kotipäiviä". Päivätoimintaa pitäisi lähtökohtaisesti järjestää viitenä päivänä viikossa. Näemme, että tämä johtaa ryhmäkokojen kasvattamiseen. Isot ryhmät aiheuttavat pahoinvointia, sosiaalista yksinäisyyttä sekä levottomuutta erityistä tukea tarvitsevilla ihmisillä.

Liikkuva palvelu yhdistettynä fyysisiin toimipisteisiin ja digipalveluihin

Asiakkaan luona

Muussa kuin palvelun omassa toimipisteessä

Liikkuvana työ- ja päivätoimintana

Tämä suunnitelma tulee vähentämään kehitysvammaisten ihmisten osallisuutta ja vuorovaikutusta kodin ulkopuolella.

Se, että vammaiset henkilöt eristetään etäpalveluiden tai liikkuvan palvelun ääreen esimerkiksi kodissaan, ei nähdäksemme täytä lainsäädännön velvoitteita ja rikkoo vammaisen henkilön oikeutta.

Syntyy kuva, että palveluiden muuttuminen etä- tai liikkuvaksi palveluiksi palvelee ensisijaisesti taloudellisia päämääriä ja toissijaiseksi jäävät vammaisen henkilön yksilöllisiin tarpeisiin vastaaminen. Suunnitellut digipalvelut tällaisenaan vaarantavat vakavasti myös vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisen. Suunniteltujen palveluiden sisältö ei vastaa lainsäätäjän tarkoitusta- vammaisen henkilöiden osallisuudesta.

Päivä- ja työtoimintaan liittyvä lainsäädäntö ja juridiset velvoitteet

Kehitysvammalain 2 §:n mukaan erityishuoltoon kuuluvia palveluksia ovat, sen mukaan kuin asetuksella tai tämän lain nojalla muutoin säädetään tai määrätään, muun muassa työtoiminnan ja asumisen järjestäminen sekä muu vastaava yhteiskunnallista sopeutumista edistävä toiminta sekä yksilöllinen hoito ja muu huolenpito.

Kehitysvammalain 35 §:n 2 momentin mukaan erityishuollon tarpeessa olevalle on pyrittävä järjestämään työhönvalmennusta, työtoimintaa sekä muuta virikkeitä antavaa toimintaa.

Sosiaalihuoltolain 4 §:n mukaan asiakkaan etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimintatavat ja ratkaisut parhaiten turvaavat mm. 1) asiakkaan ja hänen läheistensä hyvinvoinnin; 2) asiakkaan itsenäisen suoriutumisen ja omatoimisuuden vahvistumisen sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet; 3) tarpeisiin nähden oikea-aikaisen, oikeanlaisen ja riittävän tuen; sosiaalihuoltoa toteutettaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden edun toteutumiseen.

Sosiaalihuoltolain 30 §:n mukaan asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. Asiakasta on kohdeltava siten, että hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään kunnioitetaan eikä hänen ihmisarvoaan loukata. Sosiaalihuoltoa koskevia päätöksiä ja ratkaisuja tehtäessä ja sosiaalihuoltoa toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan etu siten kuin 4 ja 5 §:ssä säädetään. Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 4 §:n 2 momentin mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on otettava huomioon asiakkaan toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet.

NYKYTILA: Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (vammaispalvelulaki, 380/1987) (voimassa 31.12.2024 saakka)

8 §:n 2 momentin mukaan hyvinvointialueen on järjestettävä vaikeavammaiselle henkilölle kohtuulliset kuljetuspalvelut niihin liittyvine saattajapalveluineen, päivätoimintaa, henkilökohtaista apua sekä palveluasuminen, jos henkilö vammansa tai sairautensa johdosta välttämättä tarvitsee palvelua suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista.

8 b §:n mukaan Päivätoiminta

Vammaisten henkilöiden päivätoimintaan kuuluu kodin ulkopuolella järjestettyä itsenäisessä elämässä selviytymistä tukevaa ja sosiaalista vuorovaikutusta edistävää toimintaa. Päivätoimintaa järjestettäessä vaikeavammaisena pidetään työkyvyttöntä henkilöä, jolla vamman tai sairauden aiheuttaman erittäin vaikean toimintarajoitteen vuoksi ei ole edellytyksiä osallistua sosiaalihuoltolain (710/1982) 27 e §:ssä tarkoitettuun työtoimintaan ja jonka toimeentulo perustuu pääosin sairauden tai työkyvyttömyyden perusteella myönnettäviin etuuksiin.

Päivätoimintaa on järjestettävä mahdollisuuksien mukaan siten, että vaikeavammaisen henkilö voi osallistua toimintaan viitenä päivänä viikossa tai tätä harvemmin, jos vaikeavammaisen henkilö kykenee osallistumaan työtoimintaan osaaikaisesti tai siihen on muu hänestä johtuva syy.

Hallituksen esitys, (HE 166/2006 vp) joka liittyy vammaispalvelun uudistamiseen todetaan, että vammaispalvelulain 8 b §:n 1 momentissa *määritellään vammaisten henkilöiden päivätoiminnan sisältö.*

Ehdotuksen mukaan päivätoiminnan on tuettava itsenäisessä elämässä selviytymistä.

Päivätoiminta on tavoitteellista toimintaa, jolla pyritään vahvistamaan niitä taitoja, joita kaikkein vaikeimmin vammaiset henkilöt tarvitsevat selviytyäkseen mahdollisimman omatoimisesti arkielämän toiminnoista.

Päivätoiminnan avulla olisi myös edistettävä sosiaalista vuorovaikutusta.

Vuorovaikutus muiden kanssa parantaa elämän laatua ja ennaltaehkäisee psyykkisiä vaikeuksia. *Lakiehdotuksen tarkoituksena on lisätä vaikeasti vammaisten kontakteja asunnon ulkopuolella.* Päivätoimintaa olisi kuitenkin edelleen mahdollista järjestää esimerkiksi palveluasumisyksikön erillisissä tiloissa. Edelleen hallituksen esityksessä todetaan, että päivätoiminta voi sisältää esimerkiksi ruoanlaittoa, liikuntaa, keskustelua, retkeilyä, luovaa toimintaa sekä sosiaalisten taitojen harjaannuttamista. Työtoiminta puolestaan sisältää toimintakykyä ylläpitävää ja edistävää työn kaltaista toimintaa, josta voidaan maksaa työosuusrahaa tai vastaavaa korvausta. Jos vaikeavammaisen henkilö kykenee osallistumaan pitkäjänteisesti työnkaltaiseen toimintaan, tulisi edelleen sovellettavaksi sosiaalihuoltolain 27 e §.

TULEVA Vammaispalvelulaki (voimaan 1.1.2025)

Tehty selvitys ei noudata tämän tulevan lainsäädännön henkeä ja tarkoitusta.

Päivätoimintaan ja työtoimintaan liittyvä lainsäädäntö:

Vammaispalvelulain (675/2023) 1 §:n mukaan tämän lain tarkoituksena on:

- 1) toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa sekä ehkäistä ja poistaa niiden toteutumisen esteitä;
- 2) tukea vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista;
- 3) turvata vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen ja edun mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut.

Saman lain 6 §:n 1 momentin mukaan hyvinvointialueen on järjestettävä vammaisille henkilöille päivätoimintaa. Päivätoiminnasta on edelleen säädetty 25 §:ssä ja 26 §:ssä. 26 §:n mukaan päivätoiminnan on vastattava vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan kirjattuihin yksilöllisiin tarpeisiin. Päivätoimintaa on järjestettävä viitenä päivänä viikossa, ellei pienempi määrä riitä vastaamaan vammaisen henkilön tarpeisiin. Päivätoiminta voidaan toteuttaa henkilökohtaisena tai ryhmässä annettavana palveluna taikka osana muuta palvelua.

Palvelun sisältö, määrä ja toteuttamistapa on kirjattava päätökseen.

Kehitysvammaisten henkilöiden työtoiminnasta on säädetty saman lain 27 §:ssä. 2 momentin mukaan työtoiminnan tarkoitus on tukea kehitysvammaisen henkilön toiminta- ja työkykyä sekä edistää hänen pääsyään työelämään. Työtoiminnalla tuetaan kehitysvammaisen henkilön omia vahvuuksia työelämään osallistumisessa. Molempiin palveluihin liittyvät keskeisesti vammaisten henkilöiden oikeus saada maksuttomat matkat em. palveluihin.

Vammaispalvelulain uudistamiseen liittyneen hallituksen esityksen (HE 191/2022 vp) mukaan lain tarkoituksena Pykälässä säädettäisiin vammaisten henkilöiden sosiaalihuollon erityispalveluita koskevan uuden vammaispalvelulain tarkoituksesta. Tarkoitussäännös ohjaa lain toimeenpanoa sekä palveluita koskevien säännösten tulkintaa ja soveltamista myös yksittäisten päätösten tasolla.

Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että **lain tarkoitus tulee aina ottaa huomioon palveluiden suunnittelu- ja päätöksentekoprosessissa**. Lain tarkoitus ohjaa myös palveluiden tuottamis- ja toteuttamistavan valinnassa. Säännös olisi periaatteiltaan saman sisältöinen nykyisen vammaispalvelulain 1 §:n kanssa, mutta siinä on otettu huomioon perusoikeus- ja ihmisoikeussäätelyssä tapahtunut kehitys. **Lain tarkoituspykälään on kirjoitettu keskeisimmät perustuslain ja YK:n vammaissopimuksen periaatteet, joita tällä lailla on tarkoitus toteuttaa.**

Vammaispalvelulain esitöiden (HE 191/2022 vp) mukaan vammaisella henkilöllä olisi oikeus päivätoimintaan, jos hän tarvitsee päivittäistä osallisuuden tukea eikä pysty osallistumaan sosiaalihuoltolain perusteella järjestettyyn työtoimintaan tai työllistymistä edistävään toimintaan, tai jos tämä toiminta ei vastaa hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa. Päivätoiminta tukisi lain tarkoitusta toteuttaa myös vaativinta apua ja tukea tarvitsevien vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta ja osallisuutta yhteiskunnassa. Palvelu korvaisi osaltaan nykyisen vammaispalvelulain 8 b §:n mukaisen vammaisten henkilöiden päivätoiminnan sekä kehitysvammalain perusteella erityishuoltona järjestetyn vaativinta tukea tarvitsevien kehitysvammaisten henkilöiden päivätoiminnan. Päivätoiminnan asiakkaalle olisi järjestettävä palvelun toteuttamiseksi tarpeelliset kuljetukset liikkumisen tukena. Edelleen hallituksen

esityksessä todetaan, että työ- ja päivätoiminnan ero ei erityishuollon palveluissa ole aina kovin selvä, vaan työtoimintaa voidaan toteuttaa työllistymisen tukemisen välineenä tai päivätoiminnan osana. Päivätoiminnasta säädetään vammaispalvelulaisissa ja siihen kuuluu kodin ulkopuolella järjestettyä itsenäisessä elämässä selviytymistä tukevaa ja sosiaalista vuorovaikutusta edistävää toimintaa.

YK:n vammaissopimus

YK:n vammaissopimuksen 19 artikla turvaa vammaisten henkilöiden yhdenvertaisen oikeuden elää yhteisössä. Sopimuspuolten tehtävänä on turvata tehokkaat ja asianmukaiset toimet, jotta vammaiset henkilöt pystyvät nauttimaan tästä oikeudesta täysimääräisesti. Artiklan perustelujen (HE 284/2014 vp) Artiklan mukaista oikeutta itsenäiseen elämään ja osallisuuteen yhteisössä turvaavat vammaispalvelulain mukaisista palveluista erityisesti vaikeavammaisille henkilöille subjektiivisina oikeuksina säädettyt henkilökohtainen apu, palveluasuminen, päivätoiminta sekä korvaus asunnon muutostöistä ja asuntoon kuuluvista välineistä ja laitteista.

Etäpalvelut sosiaalihuollossa, juridiset velvoitteet

Etäpalveluille ei ole kattavia säännöksiä voimassa olevassa lainsäädännössä. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira) käyttää valvovana viranomaisena ohjausvaltaa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden järjestämisessä.

Valvira ohjaa internetsivuillaan etäpalveluiden käytöstä mm. seuraavaa:

Suomessa annettavia sosiaali- ja terveydenhuollon etäpalveluja koskevat samat periaatteet riippumatta siitä, tuotetaanko niitä julkisella tai yksityisellä sektorilla tai itsenäisen ammatinharjoittajan vastaanotolla. Etäpalvelua antava sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilö vastaa aina itse antamastaan palvelusta ja sen asianmukaisuudesta.

Kun etäpalveluja annetaan, on tärkeä huomioida seuraavat asiat:

- Etäpalveluun on oltava asiakkaan/potilaan **tietoinen suostumus**, jonka tämä voi myös halutessaan peruuttaa palvelun aikanakin. Asiakkaalle/potilaalle on tarvittaessa varattava mahdollisuus henkilökohtaiseen vastaanottokäyntiin, tai hänet tulee ohjata vastaanotolle muuhun hoitopaikkaan.
- Ammattihenkilön on arvioitava huolellisesti, voidaanko annettava palvelu toteuttaa etäpalveluna. Palvelu ei sovellu etäpalveluksi, jos hoidon tai hoivan tarpeen arviointi edellyttää esimerkiksi potilaan fyysistä tutkimista tai jos arvioidaan potilaan itsemääräämisoikeuden rajoittamista.
- Ammattihenkilön tulee arvioida yksilöllisesti jokaisella käyntikerralla, soveltuuko asiakas tai potilas hoidettavaksi etäyhteyden välityksellä.
- Asiakkaan/potilaan tunnistamisen on perustuttava luotettavaan menetelmään, jollaisena pidetään ainakin vahvaa tunnistamista. Tunnistamiseen käytetty menetelmä on oltava todennettavissa jälkikäteen.
- Etäpalvelusta on laadittava asianmukaiset asiakas-/potilasasiakirjamerkinnot, ja asiakas-/potilasrekisteriä on ylläpidettävä annettujen säännösten ja määräysten mukaisesti.

- Etäpalvelujen antajan on täytettävä asianomaista toimintaa koskevan lainsäädännön lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetussa laissa asetetut vaatimukset.

Yhteenveto

Tampereen Kehitysvammaisten Tuki ry. esittää vakavan huolensa laaditusta suunnitelmasta palveluiden uudistamiseksi.

Yhteenvetona lainsäädännön ja sen esitöiden perusteella voidaan todeta, että lainsäätäjän tarkoituksena on ollut nimenomaisesti turvata vammaisen henkilön osallisuutta yhteiskunnassa ja keskeinen elementti on kodin ulkopuolella järjestetty itsenäisessä elämässä selviytymistä tukevaa ja sosiaalista vuorovaikutusta edistävää toimintaa.

Toiminnan järjestäminen selvityksen pohjalta palvelee ensisijaisesti taloudellisia päämääriä ja toissijaiseksi jäävät vammaisen henkilön yksilöllisiin tarpeisiin vastaaminen, eikä nähdäksemme täytä lainsäädännön velvoitteita ja rikkoo vammaisen henkilön oikeuksia, eikä vastaa sisällöltään lainsäätäjän tarkoitusta vammaisen henkilöiden osallisuudesta.

Tampereella 25.11.2023

Tampereen Kehitysvammaisten Tuki ry

Leena Jokipakka, puheenjohtaja

Päivi Kaltio, toiminnanjohtaja